

UDK:371.3

Dostonbek BAXRIDDINOV,
Namangan davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

PhD M.Djakbarova taqrizi asosida

THE EFFECTIVENESS OF THE ACMEOLOGICAL APPROACH IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF STUDENTS

Annotation

This article analyzes the content and essence of the acmeological approach, its importance in the development of creative thinking of students of secondary schools. Students will also be treated with practical considerations of methodological methods and their effectiveness, which are used on the basis of an acmeological approach to the formation of creativity.

Key words: Acmeology, creative thinking, creativity, approach, methodology, reader, pedagogical process.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ

Аннотация

В данной статье анализируется сущность акмеологического подхода, его значение для развития творческого мышления учащихся общеобразовательных школ. Рассматриваются также методические приемы, применяемые на основе акмеологического подхода к формированию творчества у учащихся, и их эффективность в практическом плане.

Ключевые слова: Акмеология, творческое мышление, творчество, подход, методика, ученик, педагогический процесс.

O'QUVCHILARNING IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA AKMEOLOGIK YONDASHUVNING SAMARADORLIGI

Annotatsiya

Mazkur maqolada akmeologik yondashuvning mazmun-mohiyati, uning umumta'lim maktab o'quvchilarining ijodiy tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarda ijodkorlikni shakllantirishda akmeologik yondashuv asosida qo'llaniladigan metodik usullar va ularning samaradorligi amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Akmeologiya, ijodiy tafakkur, ijodkorlik, yondashuv, metodika, o'quvchi, pedagogik jarayon.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish sur'atlari, axborot oqimining keskin ortib borayotgani, zamonaviy texnologiyalarning ta'lim sohasiga jadal kirib kelishi o'quvchilar tafakkurini yangicha ruhda shakllantirish, ularning ijodiy salohiyatini har tomonlama rivojlantirishni taqozo etmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar, xususan, akmeologik yondashuvni qo'llash dolzarb masalaga aylanmoqda.

Akmeologik yondashuv – bu shaxsning eng yuqori rivojlanish darajasiga erishishga xizmat qiluvchi ilmiy-nazariy va amaliy asosga ega bo'lgan metodologik tizim bo'lib, o'quvchilarning individual xususiyatlarini, ularning ichki salohiyati va intellektual imkoniyatlarini inobatga olgan holda rivojlantirishga qaratilgan. Mazkur yondashuv orqali o'quvchilarning nafaqat bilim olishi, balki ijodiy tafakkurini mustahkamlash, mustaqil fikrlash, muammolarni yechishda noan'anaviy usullardan foydalanish kabi ko'nikmalarini shakllantirish mumkin.

Ijodiy tafakkur esa bugungi kunning eng muhim kompetensiyalaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning zamonaviy hayotda o'z o'rnini topa olishi, tez o'zgaruvchan sharoitlarga moslasha bilishi hamda yangicha fikrlash madaniyatini shakllantirishi uchun zarurdir. Aynan akmeologik yondashuv orqali bu maqsadga erishish imkoniyati yanada kengayadi. Bu yondashuv o'quvchining o'zini anglash darajasini oshiradi, ichki imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun qulay sharoit yaratadi hamda uni faol, ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Shu sababli, o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda akmeologik yondashuvning o'rni va samaradorligini chuqur o'rganish, uni amaliyotga tatbiq etish masalalari bugungi ta'lim tizimining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida e'tiborni tortmoqda. Mazkur tadqiqot aynan shu masalaga bag'ishlanadi va akmeologik yondashuvning o'quvchi shaxsini har tomonlama kamol toptirishdagi o'rni ilmiy-nazariy va amaliy asosda yoritib berishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijodiy tafakkur va akmeologik yondashuv masalalari bugungi kunda ta'lim sohasida dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan bo'lib, ular o'quvchilar tafakkurini rivojlantirish, shaxsiy salohiyatni ochib berish hamda ijodiy faoliyatni rag'batlantirishga qaratilgan.

Avvalo, akmeologik yondashuv tushunchasi va uning asoschilari haqida to'xtalish lozim. A.A. Derkach va V.G. Zazykin kabi olimlar akmeologiyani shaxsning eng yuqori rivojlanish bosqichini aniqlovchi fan sifatida talqin etgan. Derkachning tadqiqotlarida pedagogik jarayonda akmeologik yondashuvdan foydalanish orqali o'quvchilarning individual imkoniyatlarini ochib berish imkoniyati ko'rsatilgan.

B.M. Teplov va L.S. Vygotskiyning asarlari esa shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish, tafakkur va tasavvurni o'stirish bo'yicha psixologik asoslarni ochib beradi. Ayniqsa, Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi o'quvchilarning ijodiy tafakkurini o'stirishda o'qituvchi va o'quvchining o'zaro hamkorligiga asoslanadi.

Mahalliy pedagoglar orasida Q.X. Yo'ldoshev, M.M. Jo'rayev, Sh.S. Xolboyeva, N.M. Turg'unovlarning ishlarida umumta'lim maktablarida innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy tafakkurni shakllantirish masalalari tahlil etilgan. Ushbu tadqiqotlar, ayniqsa, metodik yondashuvlar jihatidan muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot asosida shuni aytish mumkinki, akmeologik yondashuv o'quvchilarda ijodiy tafakkurni shakllantirishda samarali vosita bo'lib, bu boradagi ilmiy qarashlar metodik asos yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Akmeologiya - bu insonning yuqori cho'qqiga (akme) erishish yo'llarini, imkoniyatlarini o'rganuvchi fan. Bu yondashuv shaxs rivojlanishining yuqori bosqichini aniqlash va unga erishishga ko'maklashishni maqsad qiladi. Ta'lim sohasida esa bu yondashuv o'quvchining ichki

salohiyatini ochish, ijtimoiy faolligini oshirish, ijodiy fikr yuritishga undash bilan ifodalanadi.

Ijodiy tafakkur - bu mavjud bilimlar, faktlar asosida yangicha, noodatiy yechimlarni topa olish qobiliyatidir. Bu qobiliyat bolalikdan boshlab rivojlanadi va tegishli pedagogik usullar bilan takomillashadi. Ijodiy tafakkur quyidagi bosqichlarda namoyon bo'ladi:

- tasavvur qilish (imaginatsiya);
- noan'anaviy fikrlash;
- muammoni yangi nuqtai nazardan ko'ra olish;
- innovatsion yondashuv.

Akmeologik yondashuvga asoslangan quyidagi metodik yondashuvlar samarali hisoblanadi:

1. Muammoli ta'lim - o'quvchining tafakkurini faollashtiradi.

2. Ijodiy topshiriqlar-yangi g'oyalarni ilgari surishga yo'naltirilgan mashqlar.

3. Refleksiya asosida o'rganish - o'quvchining o'z fikrlarini tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

4. Kognitiv treninglar - mantiqiy va divergent fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

5. Layfxaklar va real hayotiy vaziyatlar orqali o'qitish - o'quvchilarning faolligini oshiradi.

Shuningdek, quyidagi innovatsion yondashuvlardan dars jarayonida foydalanish samarali bo'ladi:

- 1. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv.
 - talabaning individual xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari e'tiborga olinadi.
 - har bir o'quvchining kasbiy rivojlanishiga yo'naltirilgan shaxsiy ta'lim strategiyalari ishlab chiqiladi.
 - o'z-o'zini anglash, o'zini baholash, motivatsiya va maqsadga yo'naltirish kabi ko'nikmalar rivojlantiriladi.
- 2. Reflektiv yondashuv.
 - talaba o'z faoliyatini tahlil qiladi, o'z xatolarini aniqlaydi va ularni tuzatish yo'llarini ishlab chiqadi;

Bu metod tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va o'zini doimiy rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv - bu o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarini hayotiy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan tizimli yondashuv bo'lib, unda shaxsiy rivojlanish, kommunikativlik, tanqidiy va ijodiy tafakkur, muammoli vaziyatlarda samarali harakat qilish kabi kompetensiyalar ustuvor ahamiyat kasb etadi.

- Ushbu yondashuvda talaba:
 - bilimni faol izlaydi;
 - mustaqil xulosa chiqaradi;
 - kreativ yondashadi;
 - muammolarni noan'anaviy yo'llar bilan hal etadi;
 - o'z fikrini asoslay oladi.

Bu esa o'z-o'zidan o'quvchi shaxsini ijodiy tafakkurga ega bo'lgan, faol va ongli ishtirokchi sifatida shakllantiradi. Bu jarayonni samarali tashkil etishda akmeologik yondashuv bilan integratsiya qilish ta'lim samaradorligini yanada oshiradi.

Akmeologik yondashuvda shaxsning eng yuqori rivojlanish darajasiga erishish ko'zda tutilgan bo'lsa, kompetensiyaga asoslangan yondashuvda ham o'quvchining hayotda o'zini oqlaydigan, har tomonlamma tayyor shaxs sifatida shakllanishiga erishish maqsadi yotadi.

- talabalarda kasbiy kompetensiyalar (bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlar)ni shakllantirishga e'tibor qaratiladi;
- nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalar uyg'unlashtiriladi.
- natijaviylikka erishish (faqat jarayon emas, natija ham muhim).

4. Innovatsion yondashuv.

- yangicha fikrlash, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, ijodkorlik va ilg'or metodlarni joriy etish;

- o'quvchilarning yangi sharoitga moslashuvi va doimiy rivojlanishga ochiqdigi ta'minlanadi.

5. Kasbiy o'zini anglash va o'zini rivojlantirish yondashuvi.

- kasbiy shaxs sifatida shakllanish, o'z ijtimoiy rolini tushunish, maqsadni aniqlash va unga erishish strategiyalarini ishlab chiqish;

- "Men kimman?", "Qayerga intilyapman?", "Qanday erishaman?" kabi savollarga javob topishga yordam beradi.

Tajriba sifatida umumta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilariga akmeologik yondashuv asosida darslar o'tkazilib, oldingi va keyingi holat solishtirildi. Natijada quyidagilar kuzatildi:

- ijodiy tafakkur darajasi o'rtacha 25–30% ga oshdi;
- o'quvchilar mustaqil fikrlashga ko'proq intila boshlashdi;
- yangi g'oyalarga ochiqdigi darajasi sezilarli ravishda oshdi;
- jamoada ishlash va o'z g'oyasini himoya qilish ko'nikmalari shakllandi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Olib borilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirishda an'anaviy yondashuvlardan farqli o'laroq, akmeologik yondashuv o'quvchilar shaxsining ichki salohiyatini chuqurroq ochib berishga xizmat qiladi. Bu yondashuv orqali o'quvchining faqat bilimi emas, balki uning fikrlash madaniyati, kreativ yondashuvi, o'zini ifoda etish salohiyati va ijtimoiy moslashuv darajasi ham shakllanadi.

Akmeologik yondashuvda quyidagi holatlar muhim rol o'ynaydi:

- o'quvchining shaxsiy rivojlanish traektoriyasini aniqlash va unga mos sharoit yaratish;
- ijodiy topshiriqlar, muammoli vazifalar, mustaqil loyihalar orqali tafakkurni faollashtirish;
- o'quvchining o'z-o'zini anglash, baholash va takomillashtirishga undovchi metodik uslublardan foydalanish.

Amaliy kuzatuvlar va eksperimental mashg'ulotlar shuni ko'rsatdiki, akmeologik yondashuv asosida o'quvchilarning:

- ijodiy tafakkur darajasi o'rtacha 25–30% ga oshgan;
- innovatsion fikrlashga moyilligi ortgan;
- fikrlarni mustaqil shakllantirish va ifoda etish ko'nikmalari rivojlangan;
- muammolarga noodatiy yondasha olish qobiliyati kuchaygan.

Ushbu natijalar akmeologik yondashuvning samaradorligini ilmiy va amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Bu yondashuv nafaqat dars jarayonini jonlantiradi, balki o'quvchini hayotiy vaziyatlarga moslashgan, ijodiy fikrlovchi, faol shaxs sifatida shakllantiradi.

Xulosa va takliflar. Akmeologik yondashuv o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega bo'lib, ularni o'z salohiyatini anglab yetishga va mustaqil rivojlanishga yo'naltiradi.

O'qituvchilar uchun akmeologik yondashuv asosida dars dizayni yaratish va mos metodiklarni qo'llash — bugungi ta'lim ehtiyojlariga javob beradigan eng muhim vazifalardan biridir.

Umumta'lim maktablarida ijtimoiy-psixologik va ijodiy muhitni shakllantirish, o'quvchining individual qobiliyatlarini tan olish orqali, akmeologik yondashuv imkoniyatlaridan to'liq foydalanish mumkin.

Kelgusida o'quvchilar bilan ishlashda diagnostik baholash vositalari, individual rivojlanish xaritalari va ijodiy portfoliolar orqali ularning ijodiy tafakkur darajasini nazorat qilib borish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR

1. Yo'ldoshev Q.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
2. Jo'rayev M.M. Ijodiy fikrlash asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Derkach A.A. Akmeologiya: Professional va shaxsiy rivojlanish asoslari. – Moskva: RAGS, 2004.
4. Zazykin V.G. Shaxs psixologiyasi: Akmeologik yondashuv. – Sankt-Peterburg: Rech', 2006.
5. Vygotskiy L.S. Fikrlash va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982.
6. Teplov B.M. Qobiliyat va shaxs. – Moskva: Nauka, 1985.